

ŞEYHÜLİSLAM EBUSSUUD EFENDİ’NİN OĞLU ŞEMSEDDİN AHMED’E MEKTUBU

* Abdullah Demir

Özet

Bu makalede Şeyhülislam Ebussuud Efendi’nin hayatı ve ailesi üzerinde durulduktan sonra oğlu Şemseddin Ahmed Efendi’ye yazmış olduğu bir mektubu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Ebussuud, Şemseddin Ahmed

Abstract

In this article, the life and family of Şeyhulislam Ebussuud Efendi and letter that is writed to his son Şemseddin Ahmed, are examined.

Key Words

Ebussuud, Şemseddin Ahmed

Giriş

İnsan hayatındaki güzelliklerden birisi olan çocuklar zaman zaman o insanın başına dertler açabilmektedir. Her dönemde pek çok insan çocukları ile sınanmıştır. Çocukları ile sınanan insanlar arasında peygamberler de bulunmaktadır. Hz. Nuh aleyhisselam tufan sırasında oğluna seslenmiş: “*Evladım, gel sen de bizimle gemiye bin de kafirlerle beraber kalma*” (11 Hud 42) demişti. Oğlu ise babasının sözünü dinleyecek yerde bir dağa çıkarak tufandan kurtulma yolunu seçmiş ve aniden gelen bir dalga ile boğulup gitmiştir. Hz. İbrahim aleyhisselam da çocuğuyla imtihan edilmiştir. İlk olarak Allah, kendisini çocuksuzlukla imtihan etmiş, yaşı ilerleyinceye kadar evladı olmamıştır. “*Ya Rabbi bana salih evlatlar lutfet*” duası kabul edilip de Hz. İsmail dünyaya geldikten sonra da çocukla imtihan olunmuştur. Hz. İsmail büyüüp de yanında koşacak çağa erişince “*Evladım ben rüyamda seni boğazlamaya giriştiğimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin*” demiştir. Hz. İsmail ise “*Babacığım, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. İnşallah Allahın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin*” diye cevap vermiştir. Baba ve oğul her ikisi de imtihandan başarıyla çıkınca gökten bir kurbanlık koç indirilmiştir. “*Bu gerçekten pek büyük bir imtihandı.*” (37 Saffat 100-106)

Kur’an’da evlatla sınanma anlatıldığı gibi babaların oğullarına nasihatleri de ifade edilir. Bunlardan en meşhuru Hz. Lokman’ın oğluna nasihatleridir. Hz. Lokman oğluna şöyle nasihat etmektedir: “*Evladım, sakın Allah’a eş, ortak uydurma. Çünkü şirk pek büyük bir zulümdür... Evladım, namazı hakkıyla ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış ve başına gelen sıkıntılara sabret. Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir. Kibirli davranarak insanlara yüzünü dönme, yerde çalımı çalımı yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez. Yürürken ölçülü, mutedil yürü.*”

Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma. Unutma ki seslerin en çirkini avazı çıktığı kadar bağırın eşeklerin sesidir.” (31 Lukman 13-19)

Osmanlı şeyhülislamlarının en meşhurlarından olan Ebussuud Efendi de oğlu ile sınanan büyüklerdendir. Kendisi gibi ulemadan olan oğlu Şemseddin Ahmed Efendi hem kendi hem de babasının başına belalar getirmiştir. Çalışmamızda Ebussuud Efendi ve aile hakkında kısa bilgi verdikten sonra oğlu Şemseddin Ahmed Efendi'nin kısa hayat serüveni ve babası ile ilişkileri üzerinde durulacaktır.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi ve Ailesi

Ebussuud Efendi'nin asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. İmad el-İskilibî'dir. “Müftüilenam, şeyhülislam, sultanü'l-müfessirin, hâtemü'l-müfessirin, hitamü'l-müctehidin, muallim-i sâni, allame-i küll, Hoca Çelebi, Ebu Hanife-i sâni” gibi ünvanlarla anılmıştır. Ebussuud Efendi 17 Safer 896/30 Aralık 1490 tarihinde İskilip'te doğmuştur.¹ Kendisi Şeyh Yavsî'nin altı çocuğundan birisidir. Kardeşlerinin isimleri Ebunnasr, Abdulfettah, Ayşe, Fatma ve Rukiye'dir.

Ebussuud Efendi'nin bilinen en eski atası Necibüddin Musa el-Ahlatî (Halatî)dir. Necibüddin Musa XII. yüzyılda Van Gölü'nün kuzeyinde kurulmuş olan Ahlatşahlar Beyliği'nde yetişmiş bir alimdir. Necibüddin Musa daha sonra Amasya'ya gelerek müderrislik yapmış, oranın ilmî ve siyâsî hayatında faal olarak rol almış ve 700/1300 yılında vefat etmiştir. Necibüddin Musa'dan yaklaşık yüz yıl kadar sonra yaşamış olması gereken El-İmad ise Ebussuud Efendi'nin dedesinin babasıdır. Ebussuud Efendi ailesi, ismini el-İmad'dan almakta olup, İmadîler olarak bilinirler. Amasya'nın meşhur ailelerinden olan Müeyyedzadeler de İmadîler'in bir koludur.²

Ebussuud Efendi'nin babası Şeyh Yavsî'dir. Şeyh Yavsî II. Bayezid'e yakınlığı sebebiyle Hünkar Şeyhi olarak da bilinir. II. Bayezid şehzadelğinde Amasya'da bulunurken Şeyh Yavsî ile tanışmış ve kendisinin tahta geçeceği müjdesini ondan almıştır. Bu müjdenin gerçekleşmesi üzerine II. Bayezid Fatih'te bir tekke yaptırmış ve şeyhi İstanbul'a davet etmiştir. Ebussuud ailesinin Osmanlı hanedanı ile yakınlığı bu şekilde başlamıştır. II. Bayezid'in Şeyh Yavsî'yle irtibatı İstanbul'a yerleştikten sonra da devam etmiştir.

Ebussuud Efendi'nin annesi Sultan Hatun, Ali Kuşçu'nun kardeşinin kızıdır. Kendisi Şeyh Abdurrahim Merzifonî'ye vermiş olduğu icazetnamede Ali Kuşçu'dan “annemin amcası ve babamın hocası” şeklinde bahsetmektedir.³

---

* Prof. Dr. ASEAD yazarı.

¹ “... bu hayrât ve hasenâtın cümlesi müşarunileyh vâkıfın doğduğu yer olan İskilip Kasabası mahallâtından Meydan Mahallesi'nde, merhum pederinin kabrine muttasıl olarak ...” *Vakıflar Genel Müdürlüğü*, 571. Vakfiye defterinin 266. sahifesinde ve 94. sırada kayıtlı Ebussuud Efendi Vakfi'na ait 977 tarihli vakfiye tercümesi, (bundan sonra 571 nolu vakfiye) s. 6; Ataî, *Zeylû's-Şekaik*, İstanbul 1268, c. 1, s. 183 ; *İlmiye Salnamesi*, İstanbul 1334, s. 376-377; Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Dersaadet 1314, c. 1, s. 403. Doğum tarihini 19 Safer 896/1490 ve 898/1492 olarak gösteren kaynaklar da vardır. Muhyiddin Abdulkadir b. Şeyh b. Abdullah el-Ayderusî, *Tarihü'n-Nûru's-Safir an Ahbari'l-Karni'l-Aşir*, Beyrut 1405/1985, s. 215; Ali b. Bâlî, *İkdü'l-Manzum*, İstanbul 1310, c. 2, s. 282.

² Abdizâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul 1327-1330, c. 1, s. 321-322; Abdurrahman Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932, s. 103; Recep Yaşa, “Ahlatşahlar”, *Türkler*, Ankara 2002, c. 6, s. 484- 489.

³ Ebussuud Efendi, *İcazetname*, B.K. Bayezid, n. 3197, v. 29b.

Ebussuud Efendi çok değerli alimlerden ders almıştır. İlk olarak babasından, Haşiye-i Tecrid'i, Şerh-i Miftah'ı, Şerh-i Mevakıf'ı ve Miftahü'l-Ülum'u okumuştur. Böylece ilk hocası babası Şeyh Yavsî olmaktadır. Bunun dışında Mevlana Seydi-i Karamanî'den, eniştesi Müeyyedzade Abdurrahman Efendi'den ve İbni Kemal'den de ders görmüştür.⁴

Ebussuud Efendi'nin tahsili ile bizzat Padişah da ilgilenmiştir. Daha öğrenciliği sırasında Sultan Bayezid'in dikkatini çekmiş ve kendisine 30 akçe çelebi ulufesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Tahsiline devam eden Ebussuud Efendi hocası Mevlana Seydi-i Karamanî'den mülazemet almıştır.⁵

Meslek hayatına, 922/1516 yılında İnegöl'deki İshak Paşa Medresesi'nde müderris olarak başlamıştır. Buradan 926/1520 yılında İstanbul'daki Davud Paşa Medresesi'ne ve bir yıl sonra da Mahmud Paşa Medresesi'ne tayin edilmiştir. 931/1525 yılında ise Vezir Mustafa Paşa'nın Gebze'de yaptırmış olduğu medreseye tayin edilmiştir. Buraya kadar ilmiye mesleğinde orta derecede görevlerde bulunan Ebussuud Efendi, 932/1526 yılında Bursa Kadılığı'na atanmıştır. Bursa Kadılığı İmparatorlukta en büyük kadılıklardan birisi olup, Ebussuud Efendi'nin yükselmesinde dönüm noktasıdır. Bundan sonra 934/1528 yılında Fatih Camisi'nin bitişiğindeki Semaniye Medresesi'ne tayin edilen Ebussuud Efendi, beş yıl bu görevde kaldıktan sonra 940/1533 yılında İstanbul Kadılığı'na getirilmiştir.⁶

Kanunî Rebiulevvel 944/Ağustos 1537 tarihinde Korfu Seferi'nde Rumeli Kazakeri Muhyiddin Efendi ve Anadolu Kazaskeri Kadri Efendi'nin Maktul İbrahim Paşa'nın katli meselesini huzurunda sözkonusu etmelerinden memnun olmamış ve bu iki kazaskeri azletmiştir. Sözkonusu azilden sonra Ebussuud Efendi Rumeli Kazaskerliği'ne tayin edilmiştir. Karaboğdan (945/1538), Budin (948/1541) ve Estergon (950/1543) seferlerinde padişahın yanında bulunmuştur. Budin'in fethinden sonra şehirde ilk cuma namazını kıldırılmıştır. Sekiz yıl Rumeli Kazaskerliği görevinde bulunmuştur (944-952/ 1537-1545).⁷

Şaban 952/Ekim 1545'de Fenarizade Muhyiddin Efendi'nin yerine şeyhülislam olmuştur. Ataî'nin de ifade ettiği gibi Sadi Efendi'nin şeyhülislamlığından sonra bu makama layıkıyla dolduracak kimse gelmemişti. Nihayet Ebussuud Efendi ile bu makama Sadi Efendi'den daha layığı gelmiştir.⁸ Ebussuud Efendi otuz yıl kadar şeyhülislamlık yapmıştır.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi 5 Cemaziyelevvel 982/23 Ağustos 1574 tarihinde Pazar günü 87 yaşında vefat etmiştir. Cenaze namazı, Muhaşşi Sinan Efendi tarafından, kalabalık bir cemaat huzurunda Fatih Camisinde kıldırılmış ve Eyüp Camii yakınında bulunan kendi yaptırmış olduğu medresenin haziresine defnedilmiştir. Vefatı İslam dünyasında üzüntüye sebep olmuş, Mekke ve Medine uleması gıyabında cenaze namazı kılmışlardır.⁹

Vakfiyesinde yazdığına göre, hocası Seydi-i Karamanî'nin kızı Zeynep Hatun ile evlenmiştir.¹⁰ Bazı kaynaklarda hocası Müeyyedzâde'nin kızıyla evlendiği yazılı ise¹¹ de isabetli değildir. Muhtemelen kendi kızını Müeyyedzade Abdülkadir Şeyhi Efendi ile evlendirmiş olması böyle bir karışıklığa sebep olmuştur. Amasya kökenli bir aile olan Müeyyedzade ailesi ile Ebussuud Efendi ailesi, İmadilerin iki koludur. İmadilerin bilinen en

⁴ Ataî, s. 183; Kefevî Mahmud b. Süleyman, *Ketaibü A'lami'l-Ahyar min Fukaha-i Mezhebi'n-Numan el-Muhtar*, SK., Esad Efendi, nr. 548, v. 276b; *İlmiye Salnamesi*, s. 376-377.

⁵ Ataî, s. 184.

⁶ Ataî, s. 184; Ahmed Akgündüz, "Ebussuud", *DİA*, c. 10, s. 365.

⁷ Peçevî, *Tarih-i Peçevi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1, s. 42; Ataî, s. 184.

⁸ Ataî, s. 184; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s. 192.

⁹ Ataî, s. 185.

¹⁰ 571 nolu vakfiye, s. 18.

¹¹ İlter, s. 23.

eski atasının, Amasya müderrislerinden 700/1300 yılının başlarında vefat eden Necibüddin Musa el-Halati olduğu yukarıda ifade edilmişti.¹²

Vakfiyesinde oğullarından Ahmed Efendi'nin annesinin ismi Fahrünnisa olarak geçmektedir.¹³ Buna göre Ebussuud Efendi'nin Zeynep Hatun'dan başka Fahrünnisa isimli bir hanımı daha olmalıdır.

Ebussuud Efendi'nin Ahmed, Mehmed, Mahmud ve Mustafa adlarında dört oğlu ile Hatice, Rahime ve Kerime isimli üç kızı vardır.¹⁴ Bilinenlerin dışında Ebussuud Efendi'nin Mahbub Efendi adında bir oğlu daha olduğu iddia edilmektedir. Bu iddia Tosyada bulunan Piri Paşa Zaviyesi Vakfının şeyhliğinin Ebussuud Efendi'nin evladına mahsus olduğuna dair bir fermana dayandırılmaktadır.¹⁵ Ancak sözkonusu belgede Mahbub Çelebi'nin Ebussuud Efendi'nin oğlu olduğundan bahsedilmemektedir. Belki Mahbub Çelebi, Ebussuud Efendi soyundan birisidir. Ayrıca, Ebussuud Efendi'nin vakfiyelerinde kız ve erkek çocukları zikredildiği halde, Mahbub Çelebi'den bahsedilmemektedir.

Ebussuud Efendi'nin büyük oğlu kadı, şair ve hattat olan Meyli Mehmed Efendi olup 931/1524 tarihinde İstanbul'da doğmuştur.¹⁶ Babasından ders alan Mehmed Efendi, Muhyiddin Fenari'den tahsil görerek mülazım olmuştur. Şeyh Abdurrahim Bayrami'den de yazı dersi almıştır. Mehmed Efendi 955/1548 tarihinde Kasımpaşa medresesine, 958/1551 tarihinde Sahn-ı Seman medresesine ve 962/1554 tarihinde de Sultan Selim medresesine tayin edilmiştir. Şevval 964/1556'da Şam kadılığına atanmıştır. Şam'da iken beylerbeyi Şemsi Ahmed Paşa ile araları açılmış ve 967/1559'da ikisi de görevden alınmıştır. Bir süre sonra 970/1562 tarihinde kendisine Halep kadılığı verilmiş ve bu görevde iken kırk yaşlarında 971/1563 tarihinde vefat etmiştir.¹⁷

Ahmed Efendi, alim bir kimse olup Arapça şiir yazmakta oldukça maharetli ve çağdaşı olan âlimlerden üstün idi. Öğretimi ile Kanunî de bizzat meşgul olmuş ve kendisi hakkında bir tezkire yazılmıştır. Ancak devrin âlimlerine aşırı derecede hakaret etmesi, kötü arkadaşlar edinmesi, haşinliği, küstahlığı, kalp kırıcılığı ve afyon kullanması gibi kötü huyları vardı. Bu huyları sebebi ile babasının kendisine yazmış olduğu “Benim Efendim!” diye başlayan güzel bir nasihat mektubu vardır. Sözkonusu mektupdan anlaşıldığına göre, oğlunun durumu Ebussuud Efendi'yi çok üzmektedir. Halbuki kendisi oğlunun ileride şeyhülislam olabileceğini düşünmektedir. Ancak Ahmed Efendi'nin bencil, küstah ve küfürbaz tavırları Ebussuud Efendi'yi oldukça üzmektedir. Afyon ve afyon şurubu içmesi sebebiyle mide ve barsakları harap olmuş ve yaşı henüz 26 yaşında iken, 19 Cemaziyelevel 970/15 Ocak 1563 tarihinde vefat etmiş ve Eyüp'te babasının yaptırmış olduğu sıbyan mektebinin haziresine defnedilmiştir.¹⁸

Üçüncü oğlu Mahmud Efendi'dir. Mahmud efendi, Eyüp'teki mezar kitabesinde yazdığına göre Ramazan 963 tarihinde vefat etmiştir.¹⁹ Dördüncü oğlu olan Mustafa Çelebi ise 965/1557 tarihinde doğmuştur. Babasından tahsil görmüş ve mülazım olmuştur. 982/1574 tarihinde Sahn-ı Seman medresesine tayin olunmuş ve Ebussuud Efendi'nin vefatından sonra 984/1576 tarihinde kendisini çekemeyenlerin şikayeti üzerine azl olunmuştur. Zamanın

¹² Abdizâde, c. 1, s. 321-322.

¹³ 633 numaralı vakfiye, s. 4.

¹⁴ 571 nolu vakfiye, s. 18, 21.

¹⁵ Ali Kılıcı, “İskilipteki Vakıflar ve Ebussuud Efendi Vakfı”, *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler*, Ankara 1988, s. 81. Sözkonusu ferman aynı kiabın 104 ve 105. sayfalarındadır.

¹⁶ Bostan, s. 3, 17.

¹⁷ Bostan, s. 17-18; Peçevî, v. 24b.

¹⁸ Peçevî, v. 22b; Bostan, s. 20-21.

¹⁹ Bostan, s. 22.

şeyhülislamı Kadızade'nin "Senin ulema zümresinden olmağa liyakatın yoktur, tabl ve alem sahibi mirliya olmak sana münasiptir" sözüne gücenerek İskilip'e gitmiş ve orada bir kaç senelik bir çalışmadan sonra ilimde akranlarını geçmiştir. Tekrar İstanbul'a dönerek Zilkade 986/Aralık 1578 tarihinde ikinci defa olarak Sahn müderrisi olmuştur. Rebiülevvel 990/Mart 1582 tarihinde Edirne Selimiye medresesine terfi etmiştir. Şevval 992/Ekim 1584 tarihinde Selanik kadılığına tayin olunmuş ve cemaziyelevvel 994/Nisan 1586 tarihinde görevden ayrılmıştır. Rebiülevvel 995/Şubat 1587 tarihinde tekrar Selanik kadısı olmuştur. Receb 995/Haziran 1587'de Galata, Şaban 996/Haziran 1588'de Bursa kadısı olmuştur. Recep 1001/Nisan 1592 tarihinde İstanbul kadısı, Cemaziyelevel 1003/Ocak 1595 tarihinde Anadolu kazaskeri ve muharrem 1007/Ağustos 1598 tarihinde de Rumeli kazaskeri olmuştur. Mustafa Çelebi, 15 Safer 1008/7 Eylül 1599 tarihinde vefat etmiştir.²⁰

Kızlarından bir tanesini, kızkardeşinin oğlu olan Şeyhülislam Müeyyedzâde Abdulkadir Şeyhi Efendi ile, diğer birisini de Şeyhülislam Malulzâde Mehmed Efendi ile evlendirmiştir. Diğer kızı ise Ali Cemali Efendi'nin oğlu Fudayl Çelebi ile evlenmiştir.²¹

977/1569-1570 tarihli vakfiyesinden anlaşıldığına göre, uzun bir ömrü olan Ebussuud Efendi'nin kendisinden önce annesi, babası, kızları Hatice ve Kerime, oğulları Mahmud, Ahmed, Mehmed ve eşi Zeyneb Hatun vefat etmiştir.²² Buna göre o tarihte oğlu Mustafa Çelebi'den başka kızı Rahime ve diğer eşi Fahrünnisa hayattadır.

Ebussud Efendi'nin İkinci Oğlu Şemseddin Ahmed Efendi'ye Mektubu

Ebussuud Efendi'nin oğullarından ikincisi Şemseddin Ahmed Efendi 944/1537 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. İlk olarak Taşköprüzade Ahmed Efendiden ve daha sonra da babasından tahsil görerek mülazım olmuştur. "Ulema evladı" kuralı gereğince ilmiye sınıfına dahil olmuştur. Bu şekilde on dokuz yaşında Üsküdar'daki Rüstem Paşa medresesine Safer 963/Aralık 1555 tarihinde müderris olmuştur. Muharrem 966/Ekim 1558 tarihinde Avret pazarındaki Haseki Sultan dahiline, daha sonra muharrem 967/Ekim 1559 tarihinde Sahn-ı Seman medreselerinden birisine ve Rebiülahır 969/Aralık 1561 tarihinde de Şehzade Medresesine tayin edildi. Burada müderris iken genç yaşta vefat etmiştir.²³ Eyüp'te babasının yaptırmış olduğu ve halen İlkokul olan sibyan mektebinin haziresine defnedilmiştir.²⁴

Şemseddin Ahmed Efendi çok zeki, bilgili ve maharetli bir alimdi. Dönemindeki akranı olan alimlerden üstün kabul edilirdi. Eğitiminde Kanuni'nin bizzat ilgisi ve katkısı olmuştur. Ancak ahlak seviyesi ilmi kadar yüksek değildi. Kendisine verilmiş olan büyük nimetler, onun şükrünü ve tevazusunu değil kibrini artırmıştı. Haşin, küstah ve kırıcıydı. Devrin alimlerine ağza alınmayacak sözlerle küfürler eder, babasını insan içine çıkamayacak hale getirirdi. Kötü arkadaşlar edinir, afyon kullanırdı. Ölümü de kullandığı afyonun mide ve bağırsaklarını tahrip etmesinden olmuştur.²⁵

Ebussuud Efendi, oğlunun bu durumuna çok üzülmekteydi. O güne kadar elinden gelen her şeyi denemiş fakat oğlu bir türlü uslanmamıştı. Nihayet "Benim efendim" diye başlayan aşağıdaki mektubu yazarak oğluna son ve kuvvetli bir ihtarname vermek istemişti. Bu mektubunda Ebussuud Efendi kendisinin dünya malı, makamı ve mansıbı ile bir ilgisinin olmadığını sadece çocuklarının mutluluğu ile mutlu ve huzurlu olduğunu ifade etmektedir:

²⁰ Selaniki, s. 821-822; Bostan, s. 23-24.

²¹ Ataî, s. 186, 275; Bostan, s. 3.

²² 571 numaralı vakfiye, s. 18.

²³ Bostan, s. 19.

²⁴ Atai, *Zeylü'ş-Şekait*, İstanbul 1268, s. 33; Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1, s. 49-52.

²⁵ Nimet Bostan, "Ebussuud Efendi Ailesi", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Bitirme Tezi*, İstanbul 1949, s. 19-21.

“Malum ola ki dünyanun mal u menal ve mansıb u cahı ile bizzat temettu' itmek fakire layık u münasib olmak geçmiştir. Behcet ü sürurum sizün behcet ü sürurunuzda tabidür. Bu kadar şürur-ı mekkar yedinden hikayet ü mükasat idüb bu za'f-ı halle bu nice umur-ı hailemüz evvelisi ihtiyar olunub içinden çıktığım teracu-i halle sizlere nevi inkişaf-ı bal ü yalüm alçaklığı gelmesün diyüdüür.”

Otuz yıla yakındır çocukları için hayır dua ettiğini ve babalık görevlerini hakkıyla yerine getirdiğini söyleyen Ebussuud Efendi, oğlunun başkalarının haklarını almış olduğu için tevbe ve istiğfar etmenin de kendisine düştüğünü söylemektedir:

“Otuz yıla karibdür ki Hakk sübhanehü ve teala hazretleriniün dergahında kar-ı bab-ı tazarru u münacat üzerine olup meratib-i seniyyeden her mertebeye layık olan kelimat-ı faika iifaza buyurup afat u kavvad hadden ismet buyurmak için cebin-i istikamet ü ibtihali secdegah-ı huzu'dan kaldurmam. Galiba merasim-i übüvvetde dahi taksir itmeyüb belki sizün canibünüzden bi-hükmi'l-hadas zuhur iden ukuk u izaa-i hukuk babından dahi mümkün olan müsamaha vücuda geldiğinden gayrı ol babda size lazım olan tedarik ü itizar ve tevbe vü istiğfarı dahi fakir idüb gice gündüz şanınızda Hakk tealaya tazarrudan hali olmadım ki hayatta olduğımca ef'al-i cemiliniz müşahedesiyile mütemetti olup vefatdan sonra asar-ı fünun-ı taat ve maganim-i elvan-ı ibadetiniz ile müntefi olam.”

Ebussuud Efendi oğlunun tahsil hayatında gösterdiği başarılar ile kendisini sevindirdiğini ve bu sebeple Allah'a hamd ettiğini ifade etmektedir. Şemseddin Ahmed Efendi'nin zamanın alimleri arasında seçkin bir yer edindiği yukarıda da belirtilmişti.

“Elhamdülillahi sübhanehü kemal-i lütfundan müstahikk olmadığımı inayetler buyurup bu hadaset-i sinn içinde bunca fazail ü maarif ifaza buyurup kulub-ı nasa vaki kabulünüzü ve elsinelerine zikr-i cemilinizi ilka buyurup mucibi üzere bunca menasıb-ı celile müyesser buyurup bu fakiri her cihetden magbut-ı kaffe-i enam ve mahsud-ı havass u avam eyledi. Kadir olduğumca bu niam-ı izamun her birinin şükr ü hamdine müdavemet ü müsaberet üzerineyüz.”

Ne var ki Şemseddin Ahmed Efendi kendisine verilen nimetlere şükretmekten uzaktır. Şükür bir tarafa nankörlük etmekte, özellikle Ebu Eyyüb Ensari hazretlerine göstermesi gereken saygıyı göstermemektedir. Bütün bu şükürsüzlüklere rağmen Allah Teala hazretleri ona olan nimetlerini kesmemiş ve kendisine müderrislik makamlarının en üstününü nasip etmiştir. Bu makam dönemin en önemli eğitim kurumlarından olan Sahn-ı Seman yani Fatih medreselerinde ve Şehzade medresesinde müderrisliktir. Öyle ki bundan sonra kendisine şeyhülislamlık dahi tevdi edilebilir. Kendisinin bu makama layık bir ilme sahip olduğunda herkes görüş birliği içindedir.

“Amma siz dirasete müdavemetden gayrı asla hiç birinin uhde-i şükrinden huruc itmediniz. Hususen Ebi Eyyüb-i Ensari'nün radyallahü teala anhü hukuk-ı celilelerine riayet itmediniz ve adab-ı şerifelerin muhafaza itmediniz. Gice ve gündüz hayf iderem yine Hakk sübhanehu ve teala hazretleri afv buyurup ihsanın kat itmeyüb aksa-yı gayet-i tedrise irgürüp bir makam inayet buyurdu ki irta ya bir gün hilafet-i rüsul-i enbiya aleyhimüsselatü vesselam ki azam-ı emanet ve ecell-i meratib-i ümmetdür, zimmetinize havale kılınıp zimam-ı şeriat elinize verile. Elhamdülillahi teala re'y-i rezin ve fikr-i rasininize meraci-i ukala iktida itmektedir.”

Durum böyleyken Şemseddin Ahmed Efendi, Allah'dan korkmadan babası şeyhülislamdan ve diğer insanlardan utanmadan ahlaksızlığı meşhur bir insanla ahbaplık etmekte ve akli başında kimselerle oturup kalkmamaktadır. Bilakis ehl-i ilim ve marifet insanlara hakaretler, küfürler savurmakta, ahlaksızlarla dostluğa devam etmekte ve yaptıkları kötülükler cümle alemce bilinmektedir. Bundan dolayı şeyhülislamın Hak Tealaya yalvaracak yüzü ve insan içine çıkacak gözü kalmamıştır.

“Mülâhaza idün görün makamınız bu makam iken layık mıdır ki Hakk teala hazreti cenabından havf u haşyet ve fakir canibinden ve cumhur-ı ekabir ü asagir cihetinden şerm ü hacalet itmeyüb bugat-ı erbab-ı heva ve şürur ve tugat-ı ashab-ı fisk u fücurun gayet biser ü samanı ve bi-ırz u namus olan şurideleriyle ancak mübaşeret itdüğü kabayih-ı şenia ve fazayih-ı faziaya münhemik olup bir erazil-i bed aslı yanınıza alup din ü dünyaya yarar asar-ı fazailiniz mahafil-i ekabir ü asagırda neşr ider kimesnelerin müsahabetlerinden i’raz idüp ve her biriyle bed-muamele üzerine olup gice ve gündüz esnaf-ı fisk ü fücür üzerine musırr olup indellahi teala ve indennas rüsvay olup kaffe-i nas mabeyninde mesavinüz meşhur olup ahir-i vaktde dergah-ı Hakk’a tutacak yüzüm ve il yüzine bakacak gözüm komayasız.”

Şemseddin Ahmed Efendi’nin daha önce de yaptığı çirkin hareketler olmuştu. Ancak o zaman hem yaş hem makam olarak küçük olduğundan hem de şeyhülislam Ebussuud Efendi’nin hatırına Allah’ın inayetiyle pek fazla göze batmamıştı ve padişaha ulaşmamıştı. Şimdi ise en yüksek bir müderrislik makamında olan kimsenin yapacağı küçük bir kusur büyük tesir meydana getirecektir. Bu sebeple Ebussuud Efendi, oğlunun yanında bulunan o ahlaksız kovmasını istemektedir. Babasının kovmasını istediği ahlaksız, muhtemelen afyondur. Ebussuud Efendi oğlunun afyonu bırakmasını ve tevbe istiğfar ederek takva hayatı yaşamasını tavsiye etmektedir. Bunu yaptığı taktirde yüz yıllık da olsa evlatlık hakkını yerine getirmiş olacaktır:

“Hususen böyle eadi ardunda iken hele sabıkan olan fesad sinnen ve mansıben makam-ı riyasete irmiş değil idi. Hakk teala hazreti inayet buyurup hayr ile bertaraf oldu. Şimdi bir mertebedesüz ki cüz’i şe’n virür emr sadır olsa terk-i külli itdüğünüz takdirce nice zaman eseri bakidür. Hal böyle iken bu tamme-i kübaranun asarı ne vakte değin mahv olur. İmdi lutf u ihsan idüp ol mel’unı yanınızdan ve getirüveren kafiri medresenizden giderüp Hakk teala hazretine tevbe-i nasuh idüp kemal-i zühd ü takva üzerine olup a’mal-i berr ü hasenatdan gayrı libasınızı ve sair hey’atınızı ve eshabınızı vera u takvaya mülayum ü münasip idüp bilcümle bir hal ihtiyar idesin ki kaffe-i alem-i sedad ü reşad üzere istikrarınızı anlayalar. Lütfunuzdan yüz yıllık dahi olsa hukuk-ı bünuvveti kaza itmiş olursuz . Hakk teala ömrinizi ve devletinizi daim eyleye, amin Ya Rabbe’l-alemin.”

Şemseddin Ahmed Efendi bu tavsiyeyi yerine getirmeği taktirde, babası kendisiyle olan münasebetini tam olarak kesmekle tehdit etmekte ve kendisine Cuma sabahına kadar süre vermektedir. Cuma sabahına kadar kendisinden bir cevap gelmezse dediği gibi bütün münasebetlerini sona erdirecektir.

“Yok eğer re’yiniz muktezasin komazsanız benim efendim, malumunuz olsun ki Hakk teala hazretini işhad iderim ve kiramen katibini işhad iderim ki sizi Hakk teala hazretine ısmarlayıp teberrr-i külli iderim. Sabrım tükendi, takatim kalmadı. Şöyle mülâhaza olunmaya ki bu kelimat-ı istila-yı gazab u tehevür hükmi ile yahud gayr-ı vaki’ nesne işidilmeğe binaen yahud sizleri istimaletde mübalağadan sadır olmuş söz olup sonra hükmi virilmeğe mübaşeret itdüğünüz kabayihin celilin ve rakikin esbab-ı fesadınızı tertib iden kimesneden istima’ itdükden sonra teemmül ü tedebbür ve istihareden sonra mukarrer ü muhakkak olmuş re’ydür ki arz olundu. Cuma sabahına değin teemmül idün, görün. Kabul caiz ise febiha ve illa ‘adem-i tagayyür-i hal adem-i kabule alamet olsun.’ Vellahülmüstein. ‘Fesetezkurüne ma ekülü leküm ve üfevvizü emri ilallah innellahe basirün bilibad.”²⁶

²⁶ “Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.” 40 Mü’min 44. Bu mektubun alındığı kaynak: Abdulkadir Dağlar, “Şeyhülislam Ebussuud Efendi’nin Türkçe Mektupları”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2001, s. 102-103.

Sonuç

Anlaşılan o ki bu son ihtarname de Şemseddin Ahmed üzerinde tesirli olmamış ve haline çekidüzen vermeden bu fani dünyadan genç yaşta çekip gitmiştir. Demek ki insanın istikamet üzere olması için ilim yeterli değildir. İlimin yanında güzel ahlak ve ihlas da gereklidir. Şemseddin Ahmed Efendi her ne kadar alim ise de ahlak-ı aliye ve ihlas sahibi değildir. Bu önemli eksikliği sebebiyle başta babasının olmak üzere pek çok kimsenin hakkına tecavüz etmiş ve muhtemelen hakkını aldığı kimselerin bedduaları sebebiyle genç yaşta çok kötü bir şekilde vefat etmiştir.